

Krátko pred tým, než som sa z Oxfordu vydala ku kmeňu Tivov do Západnej Afriky, stočil sa rozhovor na divadelnú sezónu v Stratforde. “Vy, Američania,” povedal mi kamarát, “mávate so Shakespearom problémy. Napokon, on bol typicky anglický autor a ľahko si preto môžeme nesprávne vysvetľovať všeobecné, keď nepochopíme jednotlivé.”

Ohradila som sa, že ľudská podstata je všade na svete rovnaká – prinajmenšom hlavná zápletka a motivácia najväčších tragédií je vždy –a všade- jasná, aj keď možno treba vysvetliť niektoré zvláštne zvyky a pri preklade môžu vzniknúť tiež drobné nejasnosti. Na záver nášho sporu, ktorý ostal nevyriešený, mi kamarát venoval Hamleta, nech si ho preštudujem v africkom buši: snád' mi v primitívnom prostredí pozdvihne myseľ a vďaka dlhému premýšľaniu možno dosiahnem milostivý stav správnej interpretácie.

Bol to môj druhý výskum v tomto africkom kmeni a trúfala som si ísť žiť do jednej z odľahlejších častí jeho územia – v kraji, ktorým sa ťažko prechádzalo aj peši. Nakoniec som sa usadila na kopci u veľmi znalého starca, hlavy usadlosti, ktorá zahŕňala okolo sto štyridsať ľudí – či už jeho blízkych príbuzných alebo ich manželky a deti. Tak ako ostatní starší z okolia, aj tento muž trávil väčšinu času vykonávaním obradov, ktoré už dnes zriedka vidno na lepšie prístupných územiach kmeňa. Bola som nadšená. Čoskoro mali prísť tri mesiace núteného odlúčenia a voľna – čas medzi zberom úrody, ktorý sa koná tesne pred zaplavením močarísk a uprataním nových fariem, keď voda opäť klesne. Myslela som, že vtedy budú mať ešte viac času na obrady a na to, aby mi ich vysvetlili.

Dosť som sa zmýlila. Väčšina obradov si vyžadovala prítomnosť starších z viacero usadlostí. Keď sa močariská stali nepriechodnými, starcom sa ťažko dostávalo z jednej usadlosti do druhej a obrady postupne ustali. Ako voda stúpala postupne vyššie a vyššie, prestávali všetky činnosti okrem jednej. Ženy varili pivo z kukurice a prosa. Muži, ženy aj deti vyesedávali na svojich kopčekoch a popíjali.

Piť začínali na úsvite. Doobeda už celá usadlosť spievala, tancovala a bubnovala. Keď pršalo, sedelo sa v chatrčiach: tam všetci pili a spievali alebo pili a rozprávali príbehy. Tak či onak, na poludnie, prípadne aj skôr, som sa buď pridala k ostatným alebo sa utiahla do svojej chatrče ku knihám. “Keď je pivo, nerozpráva sa o vážnych záležitostiach. Poď, vypi si s nami.” Keďže som sa necítila na husté domáce pivo, trávila som stále viac času s Hamletom. Po dvoch mesiacoch na mňa zostúpila milosť. Bola som si istá, že Hamlet má len jeden možný spôsob výkladu, a ten musí byť všeobecne jasný.

Každé ráno zavčasu som sa v nádeji na vážnu debatu pred tým, než začne pivná oslava, uberala k starcovi do jeho prijímacej chatrče – medzi do kruhu zoradené stĺpy, na ktorých sa nachádzala slamená strecha a nízka stena z blata, ktorá mala chrániť vnútro pred vetrom a dažďom. Jedného dňa som sa preplazila nízkymi dverami a našla som tam väčšinu mužov z usadlosti zabalených v handrách na stoličkách, nízkych drevených posteliach a skladacích stoličkách, ako sa zohrievajú pred chladom a dažďom okolo dymiaceho ohňa. V strede stáli tri kotle plné piva.

Starý muž ma srdečne privítal. “Sadni si a napi sa.” Zobrala som veľkú misu plnú piva, naliala trochu do malej čutory na pitie a vyliala to. Potom som znova naliala pivo do tej istej čutory pre druhého

najstaršieho muža v poradí po mojom hostiteľovi a podala čтору mladíkovi, ktorý z nej nalieval ďalej. Dôležité osoby si nemajú pivo nabrať sami.

“Takto je to lepšie,” povedal starý muž so súhlasným pohľadom a vytiahol mi z vlasov slamu, ktorá sa na nich zachytila. “Mala by si si s nami posediť a vypit’ častejšie. Tvoji sluhovia mi povedali, že keď nie si s nami, sedíš u seba v chatrči a pozeráš do papiera.”

Starý muž poznal štyri druhy “papierov”: účty, ocenenia nevesty, účty zo súdov a listy. Posol, ktorý mu nosil listy od náčelníka ich používal skôr ako úradné osvedčenie, keďže vždy vedel, čo v nich je a starému mužovi to rozpovedal. Osobné listy pre tých zopár ľudí, čo mali príbuzných vo vláde alebo na misiách odkladali dovtedy, kým niekto nešiel na veľký trh, kde bol aj pisár listov a predčítač. Od môjho príchodu nosievali listy ku mne a čítala som ich ja. Zopár mužov mi tajne prinieslo aj ocenenia nevesty so žiadosťou, aby som čísla zmenila na vyššiu sumu. Zistila som, že morálne argumenty tu vôbec nepomáhajú a technické problémy falšovania sa negramotným ľuďom vysvetľujú veľmi ťažko. Nemala som chuť, aby si mysleli, že som taká hlúpa a celé dni zízam do takýchto papierov a narýchlo som vysvetlila, že moje “papiere” sú “veci dávnych čias” z mojej krajiny.

“Fíha,” povedal starý muž. “Porozprávaj nám o tom.”

Ohradila som sa, že nie som dobrý rozprávač. Rozprávanie príbehov je u nich ozajstným remeslom – úroveň je vysoká a publikum kritické, svoju nespokojnosť navyše dáva hneď najavo. Moje protesty nič nepomáhali. V ten deň sa ráno rozhodli, že si vypočujú príbeh. Pohrozili, že mi už viac nepovedia ich príbehy, ak nerozpoviem svoj. Napokon starý muž sľúbil, že nebudú kritizovať môj štýl “pretože vieme, že ti náš jazyk nejde ľahko.” “Ale,” vyhlásil jeden starší, “musíš nám vysvetliť, čo nebudeme chápať, tak ako my, keď ti hovoríme naše príbehy.” Vtedy som si uvedomila, že mám šancu dokázať všeobecnú platnosť Hamleta a súhlasila som.

Starý muž mi podal ďalšiu dávku piva, aby sa mi ľahšie rozprávalo. Muži si napchali dlhé fajky a nasypali si do nich uhlíky z ohňa, potom sa spokojne usadili, bafkali a počúvali. “Nie včera, nie včera, ale dávno-prádávno, sa čosi stalo. Jednej noci stáli traja muži na stráži pred usadlosťou veľkého náčelníka, keď tu zrazu zazreli, ako sa k nim blíži bývalý náčelník.”

“Prečo už nebol náčelnikom?”

“Bol mŕtvy,” vysvetlila som. “Preto sa veľmi vystrašili a preľakli, keď ho uvideli.”

“To nie je možné,” začal jeden starší a podal fajku susedovi, ktorý dodal: “samozrejme, že to nebol mŕtvy náčelník. Bolo to znamenie od čarodejov. Pokračuj.”

Mierne znepokojená som rozprávala ďalej. “Jeden z tých troch bol muž, ktorý toho veľa vedel – najbližší preklad slova učenec, no na nešťastie znamenal aj čarodejníka. Druhý starší sa víťazne pozrel na prvého. “Prehovoril k mŕtvemu náčelníkovi: ‘Povedz nám, čo máme spraviť, aby si mal pokoj v hrobe,’ ale mŕtvy náčelník neodpovedal. Rozplynul sa a neostalo po ňom ani stopy. Muž, ktorý toho veľa vedel- volal sa Horatio – povedal, že to je záležitosť syna mŕtveho náčelníka, Hamleta.

V kruhu zavládol všeobecný rozruch. “Mŕtvy náčelník nemal živých bratov? Alebo bol náčelnikom tento syn?”

“Nie,” odvetila som. “Mal jedného brata na žive a ten sa stal náčelnikom, keď starší brat zomrel.”

Starý muži začali šomrat: takéto znamenia sú záležitosťou náčelníkov a starších, nič pre mladíkov, z tajností poza náčelníkov chrbát nevzide nič dobré, Horatio jednoznačne nie je mužom, ktorý toho veľa vie.

“Ale áno,” nástojila som a odohnala od môjho piva kura. “U nás je syn hneď po otcovi. Mladší brat mŕtveho náčelníka sa po ňom stal náčelníkom. Okrem toho sa oženil s vdovou po svojom staršom bratovi len mesiac po pohrebe.”

“Dobre urobil,” potešil sa starý muž a zvestoval ostatným, “hovoril som vám, keby sme toho o Európanoch vedeli viac, zistili by sme, že sú nám vlastne v mnohom podobní. Aj u nás,” obrátil sa ku mne, “sa mladší brat oženil s vdovou po staršom bratovi a stane sa otcom jeho detí. Ak je tvoj ujo, ktorý sa oženil s tvojou ovdovenou matkou, plným bratom tvojho otca, bude pre teba ozajstným otcom. Mali Hamletov otec a ujo tú istú matku?”

Túto otázku som si ani poriadne neuvedomila – to, že jeden z najdôležitejších bodov Hamleta takto celkom zmietli zo stola, ma príliš vyviedlo z miery. Dost' neisto som zahlásila, že asi mali jednu matku, ale nie som si istá – v príbehu sa o tom nič nehovorí. Starý muž mi prísne povedal, že na týchto rodinných vzťahoch stojí celý príbeh a keď sa vrátim domov, musím sa na to starších spýtať. Zakričal von na jednu zo svojich mladších manželiek, aby mu priniesla vrece z kozej kože.

Pevne odhodlaná zachrániť čo sa dá z motívu matky, som sa zhlboka nadýchla a pustila sa znova do rozprávania: “Syn Hamlet bol veľmi smutný lebo jeho matka sa znova vydala veľmi rýchlo. Vôbec to nebolo nutné a u nás je zvykom, že kým pôjde k novému manželovi, musí dva roky držať smútok.”

“Dva roky je príliš dlho,” namietla manželka, ktorá sa dnu objavila s mužovým ošúchaným vrecom. “Kto bude za teba orať, kým si bez muža?”

“Hamlet,” odvetila som bez rozmýšľania, “bol dost' veľký, aby zvládol sám obrábať matkine polia. Nemala dôvod sa znova vydávať.” Nikto z prítomných sa netváril veľmi presvedčene. Vzdala som to. “Jeho matka a veľký náčelník povedali Hamletovi, aby nesmútil, pretože sám veľký náčelník bude Hamletovi otcom. Hamlet sa mal navyše stať po ňom náčelníkom – preto sa musí začať zaučať. Hamlet teda súhlasil, že ostane, a všetci ostatní odišli na pivo.”

Na chvíľu som sa zastavila a premýšľala, ako podať monológ znechuteného Hamleta publiku, ktoré je presvedčené, že Claudius a Gertrúda jednali ako sa len najlepšie dalo, keď tu sa ma jeden z mladíkov opýtal, kto si zobral ostatné náčelníkovy ženy.

“Nemal žiadne iné ženy,” oznámila som mu.

“Ale náčelník musí mať veľa žien! Ako môže inak variť pivo a chystať jedlo pre všetkých hostí?”

Pevne som vyhlásila, že v mojej krajine má aj náčelník len jednu ženu, že majú sluhov, ktorí pre nich pracujú a platia ich z daňových peňazí.

Zareagovali, že je lepšie, ak má náčelník veľa žien a synov, ktorí mu pomáhajú obrábať polia a kŕmiť jeho ľud – všetci potom milujú náčelníka, ktorý veľa dáva a nič neberie – dane sú zlé.

S posledným tvrdením som súhlasila, ale čo sa týka zvyšku, uchýlila som sa k ich obľúbenej technike odvracania mojich otázok: “Takto sa to má robiť, a preto to tak robíme aj my.”

Monológ som sa rozhodla preskočiť. Aj keď schvaľovali Claudiovi, že sa oženil s bratovou manželkou, ostával tu ešte jed a bola som si istá, že bratovraždu odsúdia. O čosi nádejnejšie som sa znova

pustila do rozprávania: “V tú noc bol Hamlet na stráži s tromi mužmi, ktorí videli jeho mŕtveho otca. Mŕtvy náčelník sa im znova zjavil. Napriek tomu, že ostatní sa ho zľakli, Hamlet nasledoval mŕtveho otca do ústrania. Keď boli sami, Hamletov mŕtvy otec prehovoril.”

“Znamenania nerozprávajú!” protestoval dôrazne starý muž.

“Hamletov mŕtvy otec nebol znamenie. Keď sa im zjavil, mohlo to byť znamenie, ale on sám nie.” Publikum vyzeralo prinajmenšom tak zmätene, ako moje rozprávanie. “*Bol to Hamletov mŕtvy otec. My to voláme ‘duch’*”. Musela som použiť anglické slovko, pretože na rozdiel od mnohých susedných kmeňov, tento neveril v posmrtný život žiadnej časti osobnosti.

“Čo je to ‘duch’? Znamenie?”

“Nie, ‘duch’ je človek, ktorý je už mŕtvy, ale pohybuje sa a rozpráva, a ľudia ho počujú a vidia, ale nemôžu sa ho dotknúť.”

Namietali: “Zombii sa dotknúť dá.”

“Nie, nie! Nebolo to mŕtve telo, ktoré oživil čarodejnice, aby ho obetovali a zjedli! Hamletovho otca nikto neoživil, pohyboval sa sám od seba.”

“Mŕtvi ľudia nechodia,” protestovalo jednohlasne publikum.

Bola som ochotná pristúpiť aj ku kompromisom. “‘Duch’ je tieň mŕtveho človeka.”

Námietky sa však objavili znova. “Mŕtvi nevrhajú tieň.”

“V mojej krajine vrhajú,” odvrkla som.

Starý muž utišil neveriace mrmlanie, ktoré sa okamžite zdvihlo a neúprimne, ale zdvorilo – štýlom, akým reagujeme na výstrelky nevzdelanej a poverčivej mládeže – súhlasil: “Nepopieram, že vo vašej krajine môžu mŕtvi chodiť, aj keď nie sú zombi.” Z hĺbky svojho vreca vylovil vysušený úlomok kolového orecha, kúsok si odhryzol, aby som videla, že nie je otrávený a podal mi ho na znak zmierenia.

“Takže,” začala som znova, “Hamletov mŕtvy otec povedal, že jeho vlastný brat, ten čo sa stal náčelníkom, ho otrávil. Chcel, aby ho Hamlet pomstil. Hamlet to tušil, pretože bratovho otca nemal rád.” Odpila som si piva. “V krajine veľkého náčelníka, ktorý žil v tej istej usadlosti – bola to veľmi veľká usadlosť – býval významný starší, ktorý náčelníkovi zvykol radiť a pomáhať. Volal sa Polonius. Hamlet dvoril jeho dcére, ale jej otec a jej brat... (Napochytre som hľadala nejaké kmeňové prirovnanie) jej prikázal, aby k sebe Hamleta nepustila, keď bude osamote na farme, pretože by sa stal náčelníkom a nemohol by si ju zobrať za ženu.

“Prečo nie?” opýtala sa manželka, ktorá sa usadila na kraji stoličky starého muža. Zamračil sa na ňu, za to, že sa pýta také hlúpe otázky a zavrčal: “Žili predsa v jednej usadlosti.”

“To nebol presný dôvod,” oznámila som. “Polonius bol cudzinec, ktorý býval v usadlosti, pretože pomáhal náčelníkovi, nie preto, že bol príbuzný.”

“Tak prečo sa s ňou potom Hamlet nemohol oženiť?”

“Mohol by sa,” vysvetľovala som, “ale Polonius si nemyslel, že by o ňu mal Hamlet záujem. Hamlet bol napokon významný človek, ktorý si mal zobrať náčelníkovu dcéru, keďže v jeho krajine môže mať muž len jednu manželku. Polonius sa obával, že ak bude Hamlet mať niečo s jeho dcérou, už mu za ňu potom nikto dobre nezaplatí.”

“To by sa mohlo stať,” poznamenal jeden z bystrejších starších, “ale náčelníkov syn by podaroval otcovi svojej milenky dosť darov a poddaných na to, aby vyrovnal rozdiel. Polonius podľa mňa jednal ako blázon.”

“To si myslí veľa ľudí,” súhlasila som. Medzitým Polonius poslal svojho syna Laertesu do Paríža, aby sa tam vzdedel, keďže tam sídlil veľmi významný náčelník. Báľ sa, že Laertes prehajdáka veľa peňazí na pivo, ženy a hazard alebo že sa do niečoho zapletie v bitke, a preto do Paríža tajne poslal aj jedného sluhu, aby potajmä sledoval, čo Laertes robí. Jedného dňa prišiel Hamlet k Poloniovej dcére Ofélii. Správal sa veľmi čudne a veľmi ju vystrašil. Vlastne – zhládávala som slová na vyjadrenie pochybného Hamletovho bláznovstva – náčelník aj veľa iných ľudí si všimlo, že keď Hamlet rozpráva, rozumejú jednotlivým slovám, ale nie ich významom. Mnohí si mysleli, že sa načisto zbláznil.” Publikum zrazu spozornelo. “Náčelník sa chcel dozvedieť, čo sa stalo s Hamletom a dal zavolať dvoch Hamletových vrstovníkov (spolužiaci by zabrali veľa vysvetľovania), aby sa s ním porozprávali a zistili, čo sužuje jeho srdce. Hamlet, vidiac, že ich náčelník podplatil, aby ho prezradili, všetko zatajil. Polonius však trval na tom, že Hamlet sa zbláznil, pretože mu zakázali navštevovať milovanú Oféliu.

“Prečo,” spytoval sa začudovaný hlas, “by niekto kvôli tomu Hamletovi počaroval?”

“Počaroval?”

“Áno, len od čarovania sa možno zblázniť, ak ovšem nestretnete tvory, ktoré striehnu v lese.”

Prestala som byť rozprávačom, vytiahla poznámkový blok a vyzvedala som sa viac o týchto dvoch druhoch bláznovstva. Počas ich vysvetľovania, ako som si rýchlo škrabala poznámky, som sa snažila vypočítať, ako tento nový faktor vplýva na zápletku. Hamlet sa nestretol s tvormi, ktoré striehnu v lese. Počarovať mu mohli len jeho príbuzní z mužskej strany. Ak vylúčime príbuzných, ktorých Shakespeare nespomína, uškodiť sa mu snažil Claudius. Bol to teda on.

Na chvíľu som otázky odrazila tvrdením, že náčelník tiež odmietal uveriť v Hamletovo zbláznenie iba kvôli láske k Ofélii. “Bol si istý, že niečo oveľa dôležitejšie kváril Hamletovo srdce.”

Starý muž ma prerušil s prešibaným: “Prečo by otec klamal vlastnému synovi?” opýtal sa.

Vyhýbavo som odvetila: “Hamlet si nebol istý, či to bol naozaj jeho mŕtvy otec.” V ich jazyku bolo nemožné vysvetliť čokoľvek o diablom vyvolaných vidinách.

“Chceš povedať,” ozval sa, “že to vlastne bolo znamenie a on vedel, že čarodejnice ho niekedy pošlú nesprávne. Hamlet zle urobil, že nešiel k niekomu, kto vedel dobre čítať znamenia a veštiť pravdu. Ten, ktorý vidí pravdu mu mohol povedať, ako zomrel jeho otec, či ho naozaj otrávil a či v tom boli nejaké čary, Hamlet potom mohol zvolať starších a dať celú vec do poriadku.

Híľbavý starší sa odvážil nesúhlasiť. “Pretože brat jeho otca bol veľký náčelník, Ten, ktorý vidí pravdu sa mohol báť všetko povedať. Podľa mňa práve preto priateľ Hamletovho otca – čarodejník a starší – zoslal znamenie, aby syn jeho priateľa vedel, na čom je. Bolo to znamenie pravdivé?”

“Áno,” priznala som a nechala plávať duchov a diabla, nech je to teda znamenie zoslané čarodejmi. “Bolo pravdivé, pretože keď rozprávač rozprával príbeh pred celou usadlosťou, veľký náčelník sa od strachu neudržal. Báľ sa, že Hamlet pozná jeho tajomstvo a snoval, ako ho dá zabiť.”

Usporiadanie nasledujúcej scény kladlo veľké nároky na preklad. Opatrne som sa do toho pustila. “Veľký náčelník povedal Hamletovej matke, aby od syna zistila, koľko toho vie. Ale keďže v srdci ženy sú na prvom mieste vždy jej deti, prikázal Polonioví, aby sa skryl za záves, ktorý videl na stene v chatrči, kde spávala Hamletova matka. Hamlet začal matke vyčítať jej činy.

Zodvihlo sa pohoršené mrmlanie. Vlastnej matke neslobodno nič vyčítať.

“Od strachu vykričla a Polonius sa za závesom pohol. Zakričal ‘ty potkan!’ Hamlet chytil mačetu a zahnal sa na záves.” Pre dramatický účinok som na chvíľu zmĺkla. “Zabil Polonia!”

Starí muži sa na seba pozreli s výrazom maximálneho znechutenia. “Ten Polonius bol ale poriadny blázon a navyše mal v hlave vymetené! Aj dieťa by dokázalo zakričať ‘To som ja!’” Ako blesk z jasného neba mi napadlo, že títo ľudia sú vášniví lovcí, luk, šípy a mačetu odkladajú málokedy – pri prvom zašušťaní trávy na ňu okamžite mieri šíp a lovec pre istotu zakričí “Korist!” Ak sa neozve ľudský hlas, v zlomku sekundy letí šíp. Ako správny lovec Hamlet zakričal “Potkan!”

Rýchlo som sa usilovala zachrániť Poloniovu reputáciu. “Polonius sa ozval. Hamlet ho počul. Ale myslel si, že je to náčelník a toho chcel zabiť, aby pomstil otca. Chystal sa ho predtým zabiť...” Bola som v koncoch, bez možnosti opísať týmto pohanom, ktorí vôbec neverili v posmrtný život jednotlivca, rozdiel medzi smrťou s požehnaním a smrťou zmarením.

Tento raz som publikum naozaj vážne rozrušila. “Zodvihnúť ruku na otcovho brata, ktorý sa mu navyše stal otcom – to je neslýchané. Starší mali nechať takého človeka urieknuť.”

Roztržito som si odštípla z kolového orecha a podotkla, že napokon ten človek zabil Hamletovho otca.

“Nie,” vyhlásil starý muž, a patrilo to skôr mladíkom sediacim za staršími než mne. “Ak vám otcov brat zabil otca, musíte sa obrátiť na otcových vrstovníkov. *Oni* ho môžu pomstiť. Nie je dovolené použiť násilie proti starším príbuzným.” Potom mu ešte niečo napadlo. “Ale ak bol brat jeho otca naozaj taký skazený, že Hamleta uriekol a pomotal mu myseľ, bol by to dobrý príbeh, pretože by on bol na vine, že pomätený Hamlet nevedel, čo robí, a tak neváhal zabiť otcovho brata.”

Rozľahol sa šomravý potlesk. Hamletov príbeh sa im znova pozdával, len mne už nepripadal ako tá stará divadelná hra. Ako som dumala nad nasledujúcimi komplikáciami zápletky a motívu, stratila som odvahu a rozhodla sa prekorčuľovať cez nebezpečné územie čo najrýchlejšie.

“Veľký náčelník,” pokračovala som, “vôbec neľutoval, že Hamlet zabil Polonia. Mal aspoň dôvod ho poslať preč, spolu s jeho zradnými kamarátmi, s listami pre náčelníka ďalej krajiny, v ktorých stálo, že Hamleta treba zabiť. Ale Hamlet zmenil to, čo v listoch stálo, aby náčelník namiesto neho zabil jeho kamarátov.” Stretla som sa s vyčítavým pohľadom jedného z mužov, ktorému som povedala, že nepoznateľné falšovanie je nielen nemorálne, ale zároveň za hranicou ľudských možností. Obzrela som sa iným smerom.

“Pred Hamletovým návratom prišiel naspäť Laertes na pohreb svojho otca. Veľký náčelník mu povedal, že Hamlet zabil Polonia. Laertes sa zaprisahal, že za to Hamleta zabije. Keď jeho sestra Ofélia počula, že jej otca zabil muž, ktorého miluje, pomiatla sa a utopila sa v rieke.

“Nebodaj si už zabudla, čo sme ti vraveli?” zaznel vyčítavý hlas starého muža. “Bláznovi sa nemožno mstiť. Hamlet zabil Polonia v pomätenosti mysle. Tá dievčina sa nielen že pomiatla, ale sa aj utopila. Utopiť niekoho môžu len čarodejnice. Sama voda ničomu neublíži, možno ju piť a kúpať sa v nej.”

Začala mi dochádzať trpezlivosť. “Ak sa vám nepáči, môžem kľudne prestať.”

Starý muž vydal zopár utešujúcich zvukov a osobne mi dolial piva. “Dobre rozprávaš, a my počúvame. Ale vidno, že starší v tvojej krajine ti nikdy nevysvetlili, čo príbeh naozaj znamená. Nie, neprerušuj ma! Veríme ti, že u vás sú iné svadobné zvyklosti, alebo že máte iné šaty a zbrane. Ale ľudia sú všade rovnakí, preto existujú aj čarodejnice a len my, starší, o nich niečo vieme. Povedali sme ti, že veľký náčelník si želal Hamletovu smrť a tvoje vlastné slová dokázali, že sme sa nemýlili. Akých mužských príbuzných mala Ofélia?”

“Iba otca a brata.” Hamlet sa mi očividne vymkol z rúk.

“Muselo ich byť viac, aj na to sa musíš opýtať tvojich starších, keď sa vrátiš domov. Podľa toho, čo si nám doteraz rozpovedala, keďže Polonius bol mŕtvy, Oféliu naisto zabil Laertes, aj keď nevidím žiaden dôvod.”

Dopili sme jeden hrniec piva a starešínovia sa do debaty začali vkladať s mierne pripitým záujmom. Napokon sa ma jeden opýtal, “Čo povedal Poloniov sluha, keď sa vrátil?”

S problémami som si spomenula na Reynalda a jeho poslanie. “Tuším sa nevrátil pred Poloniovým zavraždením.”

“Počúvaj,” povedal starší, “a ja ti poviem, ako to bolo a ako ide tvoj príbeh ďalej a ty mi potom povieš, či mám pravdu. Polonius vedel, že sa jeho syn do niečoho zapletie, a aj sa tak stalo. Musel zaplatiť veľa na pokutách za bitky a tiež dlhy za hru v kartách. Ale rýchlo získať peniaze mohol len dvomi spôsobmi. Jedným bolo okamžite vydať sestru, ale muž, ženích pre ženu, ktorú si vyvolil náčelníkov syn sa hľadá ťažko. Lebo ak sa náčelníkov dedič dopustí cudzoložstva s tvojou manželkou, čo už môžeš robiť? Len blázon sa obráti proti človeku, ktorý sa jedného dňa stane jeho sudcom. Laertesovi teda ostal len druhý spôsob: očaroval sestru a zabil ju – utopila sa, a tak mohol tajne predať jej telo čarodejniciam.

Vzniesla som námietku. “Jej telo našli a pochovali ho. Laertes dokonca skočil do hrobu, aby sa na sestru naposledy pozrel – takže je jasné, že telo tam naozaj bolo. Hamlet, ktorý sa práve vrátil, skočil za ním.”

“Čo som vám hovoril?” Starší sa obrátil na ostatných. “Laertes mal za lubom spraviť so sestriným telom niečo zlé. Hamlet mu v tom zabránil, pretože náčelníkov dedič, tak ako náčelník, nechce, aby sa niekto iný stal bohatým a mocným. Laertes bol určite nahnevaný, pretože zabil sestru a nemal z toho žiaden úžitok. U nás by sa preto pokúsil zabiť Hamleta. Ide to tak ďalej?”

“viac-menej”, pripustila som. “Keď veľký náčelník zistil, že Hamlet je stále nažive, nabádal Laertesu, aby ho zabil a zosnoval medzi nimi súboj s mačetami. V boji boli obaja mladí muži na smrť ranení. Hamletova matka vypila otrávené pivo, ktoré náčelník nachystal pre Hamleta v prípade, že by súboj vyhral. Keď videl, ako otrávená matka skonáva, zomierajúcemu Hamletovi sa ešte podarilo mačetou zabiť otcovho brata.

“No vidíš, mal som pravdu!” radoval sa starší.

“Bol to veľmi dobrý príbeh,” dodal starý muž, “a ani si sa pri rozprávaní veľa nepomýlila. Ale celkom na konci bola ešte jedna chyba. Jed, ktorý vypila Hamletova matka bol očividne nachystaný pre víťaza súboja, nech už by ním bol ktokoľvek. Ak by bol vyhral Laertes, veľký náčelník by ho bol otrávil, aby sa nikto nedozvedel, že on zariadil Hamletovu smrť. A potom by sa ani nemusel báť Laertesovej mágie – na to, aby človek zabil svoju jedinou sestru treba poriadne silné srdce.

“Niekedy,” uzavrel rozprávanie starý muž, zhŕňajúc si tógu okolo seba, “nám musíš rozpovedať ešte nejaký príbeh z tvojej krajiny. My, starší, ťa poučíme o jeho pravom význame, aby až sa vrátiš do vlastnej krajiny, tvoji starší videli, že si len tak nevysedávala v buši, ale medzi ľuďmi, ktorí toho veľa vedia a ktorí ti niečo z ich múdrosti odovzdali.